

► Araştırma makalesi / Research article

Yahudi Geleneği Perspektifinden Kadının Ailedeki Statüsü

Meryem ŞAHİN AKYOL

ORCID: 0000-0003-4111-9465 | ROR ID: 01x8m3269 | meryem6961@hotmail.com

Yüksek Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Postgraduate, Hitit University,
Department of Philosophy and Religious Sciences, Çorum, Türkiye

Gönderim / Received: 23.07.2024 | Kabul / Accepted: 23.10.2024 | Yayın / Published: 31.10.2024

Atıf: Şahin Akyol, Meryem. "Yahudi Geleneği Perspektifinden Kadının Ailedeki Statüsü". *Dinler Tarihi 1/2* (2024): 273-294.

Öz: Kadının tarih boyunca maruz kaldığı ötekileştirme, çeşitli akademik disiplinlerde önemli bir araştırma konusu olmuştur. Sosyal, kültürel ve biyolojik faktörlere dayandığı görülen ötekileştirmenin, özellikle dini inançların kadının ötekileştirilmesinde referans noktası olarak kullanılması dikkat çekicidir. Hemen hemen tüm dinlerde görülen bu ötekileştirme, oran ve alan bakımından farklılıklar göstermektedir. Bu kapsamda geleneğinde kadının ötekileştirilmesi konusunda yaratılış, cennetten düşüş, inanç, ibadet, eğitim ve aile hayatı gibi birçok alanda çarpıcı örnekler bulunduğu tespit edilmiş olup; Yahudi geleneğinde kadının ötekileştirilmesi konusu, evlilik kurumu içerisinde ve evliliğin son bulması durumunda kadının statüsü kapsamında ele alınmıştır. Evlilik ve boşanma süreçlerinde kadının söz hakkının olmaması, erkek çocuklarına daha fazla önem verilmesi ve kız çocuklarının Tevrat eğitiminden mahrum bırakılması, kadının ailedeki ikincil konumunu belirginleştirmektedir. Regl döneminde kadına karşı sergilenen aşağılayıcı tutumlar ve anneliğin sadece ev içi görevlerle sınırlanması, get belgesi ve levirat evliliği gibi uygulamalar Yahudi geleneğinde kadının ötekileştirilmesine dair diğer önemli unsurlardır. Bahsi geçen konular ele alındığında, Yahudi geleneğinde kadının aile içindeki konumunun erkeğe göre ikincil statüde olduğu, söz hakkının olmadığı ve dini görev ve sorumluluklarda evi ve çocuklarına daha çok zaman ayırabilmesi için kadının muaf tutulması adı altında ötekileştirilmeye maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Yahudilik, Kadın, Aile, Statü.

*

The Status of Women in the Family from the Perspective of Jewish Tradition

Cite as: Şahin Akyol, Meryem. "The Status of Women in the Family from the Perspective of Jewish Tradition". *Dinler Tarihi* 1/2 (2024): 273-294.

Abstract: The marginalization of women throughout history has been an important research topic in various academic disciplines. It is noteworthy that the marginalization, which is based on social, cultural, and biological factors, particularly uses religious beliefs as a reference point. This marginalization is observed in nearly all religions, exhibiting differences in proportion and context. In this regard, striking examples of the marginalization of women can be found in the Jewish tradition, particularly concerning creation, the fall from grace, beliefs, worship, education, and family life. The marginalization of women within the Jewish tradition is discussed in the context of the institution of marriage and the status of women in cases of divorce. The lack of a voice for women during marriage and divorce processes, the greater importance placed on male children, and the exclusion of female children from Torah education underscore women's secondary position in the family. Additionally, humiliating attitudes during menstruation and the confinement of motherhood to household duties, along with practices such as the get document and levirate marriage, are other significant aspects of the marginalization of women in Jewish tradition. In light of these issues, it can be concluded that in the Jewish tradition, women occupy a secondary status compared to men, lack a voice, and are marginalized under the pretext of being exempted from religious duties and responsibilities to allow them to spend more time with their homes and children.

Keywords: History of Religions, Judaism, Women, Family, Status.

Degerlendirme / Review	:	Çift taraflı kör hakemlik, dış bağımsız / <i>Double-blind, external independent.</i>
Etik Beyan / Ethical Declaration	:	Bu çalışma, Doç.Dr. Hesna Serra Aksel Durmuş danışmanlığında hazırlanan "Kadının Ötekileştirilmesinde Dini Söylemlerin Kullanımı" (Hitit Üniversitesi: 2022) adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Bu çalışmanın ilk hali Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi II. Dinler Tarihi Lisansüstü Sempozyumunda 3 Mayıs 2024 tarihinde sözlü olarak sunulmuştur. / This study is derived from master's dissertation entitled "The Use of Religious Discourses in the Marginalization of Women" (Hitit University: 2022), prepared under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Hesna Serra Aksel Durmuş. The first version of this paper was presented at Social Sciences University of Ankara, History of Religions Graduate Symposium II, with the same title on May 3, 2024. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. / <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study.</i>
Etik Bildirim / Complaints	:	dinlertarihi@asbu.edu.tr
Benzerlik Taraması / Similarity Check	:	Ithenticate
Çıkar Çatışması / Conflict of Interest	:	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / <i>The Author declares that there is no conflict of interest.</i>
Finansman / Grant Support	:	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır. / <i>No funds, grants, or other support was received.</i>
Lisans / Licence	:	CC BY-NC 4.0

Giriş

Kadın konusu, insanlık tarihi boyunca üzerinde en fazla tartışılan ve günümüzde de hâlihazırda önemini koruyan meselelerden biridir. Kadın konusundaki tartışmalar arasında; kadının ikinci planda tutulması, ötekileştirilmesi ve hatta bazı toplumlarda yok sayılması gibi problemler dikkat çekmektedir. Karşı karşıya kalınan bu olumsuz tutumların sosyal, kültürel, dini ve biyolojik özellikler gibi birçok hareket noktası bulunmaktadır. Bu hareket noktaları arasında dinin referans gösterilmesi ayrıca önem arz etmektedir. Çalışmada kadın konusunda referans noktası gösterilen din faktörü dahilinde geleneksel Yahudilik incelenmiş olup; liberal ve reformist Yahudiliğin kadına bakışı araştırmaya dahil edilmemiştir. Kadının sosyal, siyasal, iş ya da eğitim yaşamı gibi var olan araştırma konuları içerisinden, kadının aile hayatındaki statüsü çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Çalışmada Yahudi kutsal metinleri ışığında Yahudi geleneğinde evlilik müessesesi içerisinde ve sonlanması halinde kadının statüsünde karşı karşıya kaldığı ötekileştirmelerin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Araştırma kapsamında ilgili tez, makale ve kitaplar incelendiğinde Yahudi geleneğinde kadın konusunun daha çok semitik dinlerde kadın başlığı altında alt başlık olarak yer aldığı görülmüştür. Yahudi inancının kutsal kaynakları ile beraber Yasin Meral'in "Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik" ve Salime Leyla Gürkan'ın "Yahudilik" adlı kitaplardan faydalanılmıştır. Birçok tez çalışması yanında Pari Alaskarova'nın "İlahi Dinlerde Kadının Statüsü" ve Zeynel Abidin Ataşalan'ın "Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı" adlı yüksek lisans tezlerinden çokça yararlanılmıştır. Yine birçok makalenin yanında Hakkı Ş. Yasdıman'ın "Yahudi Dininde Ailenin Yeri", Salime Leyla Gürkan'ın "Yahudilikte Kadın" adlı makalelerinden de fazlasıyla istifade edilmiştir. Çalışmada faydalandığımız kaynaklarda Yahudi geleneğinin çoğunlukla alt başlık olarak ele alınmış olduğu görülmektedir. Gelenek içerisinde kadının statüsü hakkında yeterli bilgi ile karşılaşmamaktadır. Çalışmada, Yahudi geleneği esas alınmış olup evlilik müessesesi içerisinde ve sonlanması halinde kadının statüsü hakkında ötekileştirme ve ikincil konuma yerleştirilmesi ile sınırlandırılarak daha fazla detaya girme şansı elde edilmiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmalar için kadının iş, eğitim ya da sosyal hayattaki statüsü gibi başlıkların ele alınması önerilmektedir.

Çalışma iki bölümden oluşmakta olup, ilk bölümümüzde Yahudi geleneğinde kadının evlilik müessesesinin kurulması aşamasında ve evlilik süresince yer aldığı konum ve ikincil statüden bahsedilmektedir. İkinci bölümde ise evlilik müessesesinin kocanın ölmesi ya da boşanma suretiyle son bulması durumunda kadının statüsü, karşı karşıya kaldığı problemler ve dul kadının Yahudi geleneğinde maruz kaldığı ötekileştirmelere değinilmektedir.

1. Evlilik Müessesesi İçerisinde Kadının Statüsü

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, her toplumda bireyin içerisinde bulunduğu en önemli topluluktur. Tarih boyunca neredeyse her toplumda aile kurumunun bulunması da toplumun devamlılığı konusunda ne denli önemli bir kurum olduğunu göstermektedir.

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, her toplumda bireyin içerisinde bulunduğu en önemli topluluktur. Tarih boyunca neredeyse her toplumda aile kurumunun bulunması da toplumun devamlılığı konusunda ne denli önemli bir kurum olduğunu göstermektedir.

Yahudi geleneğinde evlilik “Tanrı’nın topluluğuna girmek”¹ olarak nitelendirilerek kutsal kabul edilirken, bekarlık hoş karşılanmamaktadır. Tanrı’nın yeryüzünü yaratmasının amacının; boş kalması değil, içerisinde oturulması² gerektiğinden bahsedilerek evliliğe vurgu yapılmaktadır. Cinsellik ihtiyaç olarak kabul edilmekle birlikte neslin devamı için elzem görülmektedir.³ Yeremya’da geçen “Evler yapıp oturun... Karılar alın, oğullar ve kızlar babası olun. Oğullarınıza karılar alın ve kızlarınızı kocaya verin de oğullar ile kızlar doğsunlar. Orada çoğalın ve azalmayın.”⁴ emri ile evlenip aile kurmanın ve çocuk sahibi olarak nesli devam ettirmenin ilahi bir buyruk olduğu anlaşılmaktadır.⁵ Bu nedenle Tanah’ta geçen “çoğalın”⁶ emrine karşı gelmek olarak değerlendirilen, doğum kontrolü ve kürtaj gibi uygulamalar yasaklanmaktadır.⁷ Erkeğin üreme imkanının boşa harcanması nedeniyle Halakhah’ta büyük suçlardan kabul edilmektedir.⁸ Böylesi bir tutumun âdet haline getirilmesinin ise cemaatten aforoz edilmeye neden olacağı savunulmaktadır.⁹

Evlilik müessesesi içerisinde kadın muhatap olarak alınmamış ve bu müessese içerisindeki durumundan bahsedilmemiş olsa da, aile kurumu kadın için fazlasıyla önem arz etmektedir. Çünkü kadının sosyal hayat içerisinde en fazla var olduğu hatta belki de tek var olduğu alan aile kurumudur. Kadının var olduğu alanın aile kurumu olmasında evlilik içerisinde kadına verilen rolün etkili olduğu bilinmektedir. Nitekim evlilik içerisinde kadına ve erkeğe verilen roller birbirinden tamamen farklılık arz etmektedir. Erkek evin dışındaki tüm işlerle meşgul olurken, kadın evin içerisindeki tüm sorumlulukları üstlenmek zorunda bırakılmaktadır. Belirlenen cinsellik kalıpları

¹ Kitab-ı Mukaddes (Erişim 05 Eylül 2024), Yas.23:1-8.

² Yar.1:28.

³ Yar.1:28-29, 9:6-7.

⁴ Yer. 29:5-6.

⁵ Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik* (Ankara: İsam Yayıncılık, 2020), 250.

⁶ Yar.1:28.

⁷ Cihat Şeker, “Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı/Ahlakı”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 2/44 (2015), 253.

⁸ TB, Yebamoth 34b.

⁹ Şeker, “Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı/Ahlakı”, 253.

ile erkek evlilik içerisinde etken bir rol alırken, kadın edilgen bir statüde değerlendirilmektedir. Bu nedenle kadın, zayıf olarak kabul edilerek korunması gereken bir obje olarak kabul edilmektedir.¹⁰ Yahudi bir kadından, aile sınırları içerisinde ona verilen rolü hakkıyla yerine getirmesi beklenmektedir.

Yahudi geleneğinde ailenin ataerkil bir yapıda olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Aynı zamanda aile sosyal ve dini bir grup olarak kabul edilmektedir. Yahudi ailesinde baba, ailenin reisi olmanın yanında aile üyelerinin ibadetlerini yerine getirmede desteklemek ve gelecek nesillere aktarmakla da görevlidir. Başta Fısıh olmak üzere bayram ve kutlamalarda aile reisi olarak baba ve erkek çocuklar etkin rol oynamaktadır. Bunun aksine ailenin kadın üyeleri pasif konumdadır.¹¹ Yahudi kaynaklarında geçen İbranice *beth'ab* (בֵּית אֲבָא) kelimesinin “baba evi” anlamında kullanılması, bunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Kullanılan bu tabirle aile yapısının erkek merkezli olduğu anlaşılma birlikte aile; karı, koca, evli olan ve olmayan çocuklarla beraber onların eşleri ile çocukları ve hizmetçilerden oluşmaktadır. Bu anlam Kenan ilinden taşınan Yakup'un ailesi hakkında Tevrat'ın Yaratılış bölümünde geçen “oğullarını, oğullarının oğullarını, kızlarını, oğullarının kızlarını ve bütün zürriyetini de kendisi ile birlikte Mısır'a getirdi.”¹² ifadesinden çıkarılmaktadır.

Yahudi geleneğinin erkek merkezli bir yaşam oluşturması elbette bir tesadüf değildir. Bu konuda Âdem ile beraber yaratıldığına inanılan Lilit'in etkisi oldukça fazladır. Nitekim Lilit, Âdem'in karşısında cinsel anlamda aşağıda olmayı reddetmiş, Tanrı'nın yasak olan adını söyleyip Âdem ile tartışıp onu terk etmiştir. Ardından geri dönmeyi reddedip iblisle birlikte olmuştur.¹³ Bu kötü tecrübenin ardından Kitâb-ı Mukaddes'te Âdem'in yalnız kalmasının iyi olmadığı için ona yardımcı olarak yeniden bir kadının yaratıldığından bahsedilmektedir.¹⁴ Burada kadının yaratılışında erkeğin ihtiyacının belirleyici olduğu anlaşılmalıdır. Yine kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılması konusunda;

“Kadın Âdem'in mağrur olmasın diye başından, her şeye bakmaya istekli olmasın diye gözünden, her şeyi, duymaya meraklı olmasın diye kulağından, çok konuşmasın diye ağzından, kıskanç olmasın diye kalbinden, aşırıya hevesli olmasın diye elinden, çalıştırma heveslisi olmasın diye de ayağından yaratılmamıştır. Âdem'in kaburgasından gizli, mütevazı bir yerinden yaratılması kadının mütevazı, gösterişten hoşlanmayan ve

¹⁰ Şeker, “Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı/Ahlakı”, 254.

¹¹ Sabuha Bindik, “Farklı Kültür, İnanç ve Zamanlarda Kadının Ailedeki Yeri ve Önemi”, *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies* 12/7 (2021), 227.

¹² Yar.46:7.

¹³ Asife Ünal, “Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/2 (2017), 107.

¹⁴ Yar.2:18.

gizli bir münzevi olması içindir. Ancak kadın Tanrı'nın tasarımını ve amacını bozmaktadır.”¹⁵

Yukarıda bahsedilen İfadelerden anlaşılacağı üzere Lilit'in aksine itaatkâr bir kadın profilinin yaratılmak istendiği anlaşılmaktadır. Aksi şekilde hareket eden kadının yaratılış amacını bozduğu belirtilmektedir.¹⁶ Aynı zamanda ontolojik olarak parça bütün ilişkisi nedeni ile kadına ikincil konum verilmektedir.¹⁷ Havva'nın yaratılmasının ardından yaşanan cennetten düşüş ise kadının ikincil konuma itilmesinde etkili olmuştur. Nitekim Yahudi geleneğinde Havva, Âdem'i yasak ağaçtan meyve yemesi konusunda kandırmak suretiyle cennetten kovulmalarına neden olmuştur.¹⁸ Âdem'in bilgelikle donatılmış olmasına rağmen kandırılması her ne kadar Âdem'in suçu olsa da¹⁹ bu durum kadının şeytanın işbirlikçisi olduğu inancını değiştirmemiştir.²⁰ Bu inanış da erkek egemen anlayışın hâkim olmasında etkili olmuştur.

Kadının yaratılış itibarıyla maruz kaldığı ötekileştirme toplumsal yaşam ve özellikle de aile içerisinde de devam ettiği bilinmektedir. Nitekim Yahudi geleneğinde kadın kocasının malı olarak görülmekte ve bu algı, terminolojilerine de yansımaktadır. Nitekim İbranice merhametli, şefkatli anlamına gelen ִישׁ (אִישׁ) kelimesi yerine ba'al (בַּעַל) kelimesinin kullanılması bunun bir göstergesi niteliği taşımaktadır.²¹ Ba'al koca manasına geldiği gibi mal sahibi anlamı da taşımaktadır. Bu da kadın üzerinde, kocanın hakkının malı üzerindeki hakkı ya da hakimiyetine benzer nitelikte olduğu anlamına gelmektedir.²²

Benzer nitelikte on emirde yan yana zikredilen “Komşunun evine tamah etmeyeceksin; karısına, kölesine, cariyesine, öküzüne, eşeğine yahut komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin.”²³ ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kadın, kocasının malları arasında sayılmaktadır.

Kocanın, karısı üzerindeki hakimiyeti oldukça geniş bir alana sahiptir. Öyle ki; Yahudi geleneğinde koca, karısının ya da evlenmemiş kız çocuğunun yaptığı adağının

¹⁵ Genesis Rabbah :54.

¹⁶ Ünal, “Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi”, 106.

¹⁷ Aysenur Saylam, *Kadın Erkek Eşitliği Problemi ve Bunun Fıkhi Düşünceye Yansıması* (İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 28.

¹⁸ Muhammed İsmail Hiçyılmaz - İsmet Eşmeli, “Yahudiliğin Erkek Egemen Anlayışı”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 76.

¹⁹ Yar. 3:1-24.

²⁰ Musa Kaval, İlahi Dinlerde Kadının Kıymet Problemi, *Akademik Bakış Dergisi*, 55 (Mayıs-Haziran 2016), 309.

²¹ Tamar Yael BatYah , “What's love got to do with it?: Unions with Men as “Master”[אִישׁ], baal[בַּעַל] and male concubine[פְּלִגִּי] in The Hebrew Bible”, *Academia* (Erişim 12 Eylül 2024)

²² Zeynel Abidin Ataşalan, *Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı (Kahraman Maraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008)*, 14.

²³ Çık.20:17, Yas.5:6-21.

akıbetini bile belirleme gücüne sahiptir. Dilerse geçersiz kılabilir. Tevrat'ta geçen "Nefsi alçaltmak üzere yapılan her adağı ve bağlayan yemini kocası tasdik ya da iptal edebilir."²⁴ ifadesi bunun açık bir göstergesidir.

Tevrat'ta yaratılış konusunda bahsedildiği üzere, erkeğin yapısı yalnız yaşamaya uygun değildir. Bir yardımcıya ihtiyaç duymaktadır.²⁵ Kadın ise Aden bahçesinde işlediği günah sebebiyle erkeğe arzu duymakla cezalandırılmıştır. Böylece kadın ve erkeğin birlikte olması gerektiği hatta birbirlerine mecbur olduklarından Yaratılış'da bahsedilmiştir. Yine evlilik bahsinde on emirde geçen en önemli konulardan biri anne ve babaya itaattir.²⁶ Bu emre uymayanların ağır cezalarla cezalandırılacağı bildirilmiş olmasına rağmen;²⁷ Yaratılış'da "Bunun için insan anasını, babasını bırakacak, karısına yapışacaktır ve ikisi bir beden olacaktır."²⁸ ifadesi ile eşin, anne ve babanın önüne geçirildiği görülmektedir. Aynı zamanda Yahudi inancında, tabiri caizse birlikte yaşamaları için programlanmış kadın ile erkeğin beraber yaşayabilmesinin tek meşru yolunun evlilik olduğu dile getirilmiştir. Hatta Yahudi din bilginleri evliliği dini bir sorumluluk olarak kabul etmişlerdir. Yahudi geleneğinde evliliğin amaçlarından birisi her ne kadar cinsel ihtiyaçların meşru yoldan karşılanması olsa da asıl amacın çocuk sahibi olup, onları Yahudi toplumuna kazandırmak olduğu vurgulanmıştır.²⁹ Nitekim Yaratılış'da geçen "Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, onu Tanrı'nın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsayarak, "Verimli olun, çoğalın" dedi, Yeryüzünü doldurun ve denetimimize alın."³⁰ ifadesi ile birçok Yahudi bilginine göre çocuk sahibi olmak, erkeklere farz kılınmıştır. Kadınların ise bu emrin yerine getirilmesinde sadece bir araç oldukları dile getirilmiştir.³¹ Bu konu hakkında rabbiler, on senelik evlilikleri boyunca çocuk sahibi olamamış kocaya "yeryüzünü doldur" emrine uymaması sebebiyle iyi gözle bakılamaz diyerek, onlara çocuk verememiş karılarını derhal boşamaları gerektiğini söylemişlerdir.³² Bu ifadeler kadınların sadece çocuk sahibi olmak için kocaları tarafından araç olarak kullanıldıklarını göstermektedir.

Tevrat'ta yer alan ifadeler göz önüne alındığında Yahudi geleneğinde eş seçimi konusuna fazlasıyla önem verildiği anlaşılmaktadır. Fakat her ne kadar seçim konusunda hassas davranılmış olsa da nihai karar Tanrı'nındır. Hatta eşlerin iyi ya da kötü çıkmalarının kişinin yaptığı ameller ya da işlediği günahlarla bağlantılı olduğunu

²⁴ Say.30:13.

²⁵ Yar.3:18.

²⁶ Çık.20:12, Yas.5:6-21.

²⁷ Çık.21:15.

²⁸ Yar.2:24.

²⁹ Ataşalan, *Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı*, 16.

³⁰ Yar.1:27-28.

³¹ Ataşalan, *Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı*, 16.

³² Hakkı Ş. Yasdıman, "Yahudi Dininde Ailenin Yeri", *Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/14 (2001), 251.

savunan Tevrat yorumcuları bulunmaktadır.³³ Kişi eğer iyi bir eşle, mutlu bir evlilik yapmışsa, bu daha önce yapmış olduğu iyiliklerin karşılığı; kötü bir eşle, mutsuz bir evlilik yapmışsa, bunun da geçmişte işlemiş olduğu günahların bedeli olduğuna inanılmaktadır.³⁴ Bununla birlikte Yahudi kutsal metinleri incelendiğinde eş seçiminde ataerkil bir yapının hakim olduğu görülmektedir. Şöyle ki; evlilik yapacak erkek ya da kadın, eşini seçme hakkına sahip değildir. Erkek için evlenebileceği bir kız seçmek babanın görevidir. Yine Tevrat'ta geçen;

İbrahim kocamış, iyice yaşlanmıştı. RAB onu her yönden kutsamıştı. İbrahim, evindeki en yaşlı ve her şeyden sorumlu uşağına, "Elini uyluğumun altına koy" dedi, "Yerin göğün Tanrısı RAB'bin adıyla ant içmeni istiyorum. Aralarında yaşadığım Kenanlılardan oğluma kız almayacaksın. Oğlum İshâk'a kız almak için benim ülkeme, akrabalarımın yanına gideceksin."³⁵

İfadelerinden de anlaşıldığı üzere babanın görevlendirdiği biri tarafından da aileye uygun bir gelin seçilebilmektedir. Erkeğin bu gelin adayını reddetme şansı yoktur. Zira bu onun isyankâr bir evlat olduğunu göstermektedir. Kadının yapacağı evlilik ise henüz çocuk yaşta babası tarafından planlanmakta ve ergenlik çağına geldiğinde gerçekleşeceğine dair söz verilebilmektedir.³⁶ Nitekim kadın için de uygun eşi babası, babası yoksa erkek kardeşi seçmekte ve kadının reddetmesi gibi bir seçeneği dahi bulunmamaktadır.³⁷ Tanah'da yer alan "Geri dönünce annesiyle babasına, "Timna'da Filistli bir kadın gördüm" dedi, "Onu hemen bana eş olarak alın."³⁸ ifadesi ile en azından erkeklerin beğendikleri bir kızı, ailesinin istemesi için teklifte bulunabildiği görülmekte iken; kadınların böyle bir hakkı olduğundan bahsedilmemektedir. Hatta buna karşılık Tevrat'ın Yaratılış bölümünde, tecavüze uğrayan Yakup'un kızı Dina'ya fikri sorulmadan, Hamor ve mütecaviz oğlu Şekem ile Dina'nın babası Yakup ile erkek kardeşlerinin şartlarını öne sürdükleri ve anlaşlıkları görülmektedir.³⁹ Bu gibi pek çok ifadeden de anlaşılacağı üzere Yahudi geleneğinde eş seçimi konusunda kızların fikirlerinin dahi alınmadığı, rızalarının olup olmadığının sorulmadığı görülmektedir.⁴⁰

Tevrat'ta, ailelerin rızası olmadan yapılan evliliklere verilebilecek tek örnek Esav ve Şimson'un evlilikleridir.⁴¹ Erkeğin bekaretinin söz konusu edilmemesine rağmen evlenecek kızın bekaretinin çok önemli olduğu vurgulanmaktadır. Öyle ki evlendikten

³³ Ataşalan, *Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı*, 17.

³⁴ Merve Börklü, *Yahudilikte Evlilik ve Çocuk Algısı: Değişim ve Dönüşüm* (Şırnak: Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 12.

³⁵ Yar.24:1-4.

³⁶ Asife Ünal, "Yahudi Düğün Gelenekleri", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2016), 229.

³⁷ Yar.34:2-17.

³⁸ Hak.14:2.

³⁹ Yar.34:2-6.

⁴⁰ Ataşalan, *Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı*, 18.

⁴¹ Pari Alaskova, *İlahi Dinlerde Kadının Statüsü (Yahudilik-Hıristiyanlık-İslam)*, (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 16.

sonra bakire olmadığı anlaşılan kadın bunu hayatıyla ödemektedir. Diğer taraftan bu konu erkekler için evlenip hoşlanmadığı kadından kurtulmak için bir bahane haline de gelebilmektedir. Yasanın Tekrarı'nda "Bir adam bir kadın alır, yattıktan sonra ondan hoşlanmazsa, ona suç yükler, adını kötüler, 'Bu kadınla evlendim ama onunla yatınca erden olmadığını gördüm' derse"⁴² şeklinde geçen ifade, bu durumun bahane olarak kullanıldığını göstermektedir. Kızın iffetini ispat etmek anne ve babanın görevidir.⁴³ Kızın iftiraya maruz kaldığı ispat edildiği takdirde erkek bu suçunun bedelini o hoşlanmadığı kadınla evliliğini sürdürerek ve kadını boşama hakkı elinden alınarak ödemektedir. Her ne kadar cezanın erkeğe verildiği ifade edilse de, asıl cezanın kadına kesildiği açıktır. Zira kadın açısından durum, onu istemeyen hatta sonunda taşlanarak öldürüleceğini bile bile ona iftira atan bir adamla bir ömür geçirmek zorunda kalmaktadır.

Evlilik kurumu, Yahudi inancına göre yukarıda da bahsettiğimiz üzere bireylerin cinsel tatmini için tek meşru yoldur. Bunun dışında gerçekleşen cinsel birliktelikler zina olarak kabul edilmekte ve büyük günahlar arasında sayılmaktadır. Zina olarak nitelendirilen ilişkiler ve uygulanacak cezalar Levililer'in 20.babında detaylıca ele alınmaktadır. Yasanın Tekrarı'nda geçen "kızı baba evinin kapısına çıkaracaklar. Kent halkı taşıyarak kızı öldürecek. Babasının evindeyken fuhuş yapmakla İsrail'de iğrençlik yapmıştır."⁴⁴ ifadesinde geçen "baba evi" ibaresi dikkatleri çekmektedir. Burada kızın fuhuş yapmasının iğrenç olmasından ziyade, iğrenç olanın babasının evinde bunu yapması olduğu anlamı çıkmaktadır.

Şeriat dini olan Yahudilikte, evliliğin gerçekleşmesi için ketuba⁴⁵ (כתובה) önem arz etmektedir.⁴⁶ Kadının boşanma ya da kocanın ölümü halinde haklarını güvence altına almak için düzenlendiğine inanılan ketuba,⁴⁷ düğün sırasında şahitlerin huzurunda Aramice yazılır ve tercümesi konuklara okunur. Ardından damat tarafından imzalanarak kadına teslim edilir.⁴⁸ Böylece damat, ketuba belgesi ile şahitlerin huzurunda karısına her türlü maddi yardımı yapacağına dair söz vermiş olmaktadır.⁴⁹ Boşanma ya da kocanın ölmesi durumunda kadının alacağı "mohar" (מוהר) adı verilen bir miktar parayı evlenmeden önce damat, kızın babasına ödemektedir. Bu meblağ zamanla sorun oluşturup, evlenmek isteyen gençlerin önünde engel teşkil etmeye

⁴² Yas.22:13-15.

⁴³ Sevede Yalman, "Tevrat'a Göre İnsan Hayatı ve Onurunun Kutsallığı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2016), 351.

⁴⁴ Yas.22:21.

⁴⁵ "Ketuba" kelime anlamı "yazılmış" anlamına gelmekte olup Yahudi inancında evlilik için yapılan antlaşma belgesidir.

⁴⁶ Erdiñç İçten, "Yahudilikte Ketuba", *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/1 (2018), 13.

⁴⁷ Ünal, "Yahudilikte Düğün Gelenekleri", 233.

⁴⁸ Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik*, 252.

⁴⁹ Neamat Ullah, *Yahudi Hukukunda Boşanma ve Aguna Problemi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 11.

başladıktan sonra, damadın bu ödemeyi evliliğin ilerleyen zamanlarında yapacağına dair söz verdiği yazılı bir belge ile bu ödemeyi erteleyerek sembolik bir hediye verilerek evlilik akdi yapılmaya başlanmıştır. Evlilik akdi sırasında düzenlenen ketubanın boşanma durumunda erkek üzerine yüklediği maddi yükümlülüklerin caydırıcı etkisinin olduğu savunulmaktadır.⁵⁰ Erkek için caydırıcı olanın boşanması halinde kadına vermek zorunda olduğu mohar bedelidir. Erkeğin sadece bu bedeli ödemek istememesi nedeniyle devam eden evliliklerin varlığı bilinmektedir.

Mohar için belirlenmiş bir alt sınır bulunmaktadır. Bu alt sınır bakire kız için 200 zuzumi,⁵¹ bakire olmayan dul ya da boşanmış olan kadın için 100 zuzumi olarak belirlenmiştir.⁵² Belirlenen mohar kızın babasına verilmektedir. Bu uygulama, kızın babadan satın alındığı gibi bir anlam taşımakta ve kadın küçük düşürülmektedir. Kadına biçilen değer, bekâretine göre belirlenmesi ise kadına verilen değer kriterinin ne olduğunu net bir şekilde göstermektedir.

Ketuba ile kadınların haklarının güvence altına alındığı iddia edilmesine rağmen aslında kadınlara fazlasıyla sorumluluk yüklenmektedir. Kadınlara yüklenen bu sorumluluklar arasında çamaşır, bulaşık yıkamak, yemek ve temizlik yapmak gibi ev işlerinin tamamı bulunmaktadır. Kadınlar bu sorumlulukları yerine getirmedikleri takdirde kocanın sorumluluğunda olan evin ihtiyaçlarının karşılanması, ateş yakılması, hayvanların kesilmesi, kadının kıyafetlerinin temin edilmesi gibi haklardan mahrum bırakılabilmektedirler.⁵³ Yahudi din alimlerine göre; kadın bütün zamanını eşine hizmet ederek geçirmeli, tüm vaktini ona ayırmalı özetle kocasının kölesi olmalıdır. Bunlar kadının kocasına karşı en önemli görevleridir. Bunun yanı sıra; erkeğin tek efendisi Tanrı iken; kadının Tanrı'nın yanında bir de kocası efendisi olarak kabul edilmektedir. Kadından beklenen ise Tanrı'nın emirlerinin yanı sıra, kocasının da emirlerini yerine getirmesidir. Hatta Tanrı'dan önce kocasının emirlerini yerine getirmeli ve ihtiyaçlarını karşılamalıdır.⁵⁴

Bunlara karşılık kadının maddi ve cinsel ihtiyaçlarını karşılamak da erkeğin sorumlulukları olarak tanımlanmaktadır. Kadının ev işleri dışında dışarı çıkabilmesi de kocasının iznine bağlıdır. Kızın babasının evine gitmesi, düğün ya da cenaze gibi hayatın doğal akışında seyreden gayet olağan ziyaretler için bile kocadan izin alınmasının beklenmesi, kadının erkeğin emrinde hareket etmesinin istendiğini göstermektedir. Öyle ki kadının kiminle arkadaşlık edip edemeyeceğine bile kocası karar vermektedir. Koca dilerse buna izin vermeme hakkına sahiptir. Kadın, kocasına itiraz edip sözünü dinlemezse, kocanın onu ketubasını vermeden boşama hakkının

⁵⁰ Ünal, "Yahudilikte Düğün Gelenekleri", 233.

⁵¹ Zuzumi: Eski Yahudi gümüş sikkesi.

⁵² Börklü, Yahudilikte Evlilik, 64.

⁵³ Erdinç İçten, Ketuba ve Aile İçi Sorumluluklar, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/1 (2020), 231.

⁵⁴ Alaskova, *İlahi Dinlerde Kadının Statüsü*,13.

olduğu belirtilmektedir.⁵⁵ Evliliğin kadın ve erkeğe yüklediği sorumluluklar görüldüğü gibi adil değildir. Kadına yüklenen sorumluluklar ve erkeğin kadının hayatına müdahale etme hakkının var olması kadının ne denli ötekileştirildiğini ve ikinci sınıf insan muamelesine maruz kaldığını açıkça göstermektedir. Bunun yanı sıra kadının evin dışındaki hayatı tanımamasının önüne geçilerek, kendini keşfetme imkânı elinden alınmaktadır.

Yahudi inancında çok eşlilik fazlasıyla uygulanan bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Yaratılış'da geçen "İbrahim başka bir kadın aldı. Ve onun adı Ketura idi."⁵⁶ ifadesi ile oğlu İshâk'ın annesi Sara ve yine oğlu İsmail'in annesi Hacer dışında başka bir hanımının da olduğu anlaşılmaktadır. Yine I.Samuel'de anlatıldığı üzere Davud, hanımı Abigail'in üzerine Ahionam ile evlenmiştir.⁵⁷ Aynı zamanda Eski Ahit'te bahsedildiği üzere, Esav kırk yaşında iken; Yudit, Basemat ve daha sonra da Mahat'ı hanımları yaptığı bilinmektedir.⁵⁸ Ayrıca, Yaratılış'da Lemek'in de adları Âda ve Silla olan hanımlarla evlendiği belirtilmektedir.⁵⁹

Çok eşlilik konusunda; kimi zaman farklı roller için iki kadınla evlenildiği görülmektedir. Evlenen bir kadına, kocasına çocuk doğurup, çocuklarını büyütme ve yetiştirmekle görevli bir anne rolü verilirken; bir diğer kadından kocasının cinsel arzularını tatmin etmesi için giyinip süslenip kocasının yanında olması beklenmektedir. Yahudi inancında, her ne kadar ilaç ya da farklı yöntemlerle doğum kontrolü yapılarak çocukların dünyaya gelmesinin engellendiği uygulamalar yasak olsa da bu gibi durumlarda kadınların kısırlaştırıldığı görülmektedir.⁶⁰ Bu tutumla eşlerden biri dul bir kadın gibi sadece çocuklarına bakmakla görevlendirilip duygusal ve cinsel ihtiyaçları göz ardı edilirken; diğer kadın ise sadece cinsel bir obje muamelesi görmekte ve erkeğin cinsel arzularının tatminine engel olmaması için anne olma imkânı elinden alınmaktadır. Dini metinlerde de erkeklere çok eşlilik konusunda herhangi bir sınırlama getirilmemektedir. Talmud'da geçen "Eğer bir erkek ihtiyaçlarına cevap verebileceğine inaniyorsa istediği kadar kadınla evlensin."⁶¹ ifadesi ile çok eşlilik konusunda dinen bir mâni ya da belirli bir sınırlama olmadığı görülmektedir.⁶² Kutsal metinlerde geçen ifadelerden de anlaşılacağı üzere; çok eşli evliliklerde kadınlar, daima bir seçenek olarak o evlilikte yerlerini almışlardır. Ayrıca Yahudi geleneğinde çok eşliliğin yanı sıra cariyeliğin de var olduğu bilinmektedir. Ev içi hizmet için alınan

⁵⁵ İçten, "Ketuba ve Aile İçi Sorumluluklar", 231.

⁵⁶ Yar.25:1.

⁵⁷ 1.Sa.25:39-43.

⁵⁸ Yar.26:34.

⁵⁹ Yar.4:19.

⁶⁰ Yasdıman, "Yahudi Dininde Ailenin Yeri", 255.

⁶¹ Yevamoth, 65a.

⁶² Yasdıman, "Yahudi Dininde Ailenin Yeri", 255.

kadın, ev sahibi erkeğin malı olarak kabul edilmektedir.⁶³ Tevrat'ta geçen "Eğer efendisi onunla evlenirse..."⁶⁴ veya "...onu kendisi için seçen efendisi..."⁶⁵ ifadeleri ile erkeğin kendisine uygun gördüğü takdirde hizmetçiyi eş olarak alabileceği görülmektedir. Ancak kocaları, nikâhlanarak evlerine alabildikleri bu cariyelerden memnun olmadıkları takdirde dilerlerse özgür bırakabilmekte fakat kesinlikle satamamaktadır. Hakları bakımından birinci eş kadar olmasa da, kendilerine birçok hak tanınmaktadır. Aralarında bulunan farklılıklardan ötürü tam bir eş sayılmasalar bile yarı eş olarak kabul edilmektedirler.⁶⁶

Tevrat'ta geçen bazı ifadelere göre; Yahudi geleneğinde "satın alma yolu" şeklinde yapılan evliliklere de rastlanmaktadır.⁶⁷ Yakup'un Laban'ın evinden ayrılırken, hanımları Lea ve Rahel'in giderken söyledikleri şu sözlerle karşılaşmaktayız: "Ona yabancı sayılmıyor muyuz? Çünkü bizi sattı ve bedelimizi de tamamıyla yedi."⁶⁸ Hatta Yoel'in döneminde yaşanan ahlaksızlıkların anlatıldığı "Kavmim için kura attılar ve fahişenin ücreti olarak bir erkek çocuk verdiler ve içki içsinler diye şarap bedeline bir kız sattılar."⁶⁹ ifadeleri de oldukça düşündürücüdür. Bu ifadelerden, artan ahlaksızlıklar içerisinde kızların satıldığı anlaşılmaktadır.⁷⁰

Yahudi geleneğinde aile konusu kapsamında ele almamız gereken kadının ötekileştirildiği en önemli konulardan bir diğeri de kadının regl dönemidir. Kadın, bu dönemde kirli sayılmaktadır. Bu konuda "Âdet gördüğü günlerde kadının üzerinde yattığı ya da oturduğu her şey kirli sayılacaktır"⁷¹ ifadesinden de anlaşılacağı üzere bu kirlilik kadının temas ettiği her şeye bulaşmaktadır.⁷² Bu inanç sebebiyle kadının regl döneminde toplumdan tecrit edilmektedir. Regl döneminde kadının dokunduğu her şeyin kirli kabul edilmesine rağmen kadının ev işlerini yapmasında herhangi bir sakınca görülmemektedir. Bu süre zarfında koca, karısından uzak durmak zorundadır. Hatta sevgiyle bile karısına dokunması yasaklanmıştır.⁷³ Kocanın karısına dokunması halinde koca akşama kadar kirli sayılmaktadır. Kadın regl dönemi bitiminde mikve adı verilen su ile manevi olarak arınmaktadır. Bu ritüel yalnızca evli kadınlarla sınırlandırılmıştır. Bekâr olan kadınların bu uygulamayı yapmaları beklenmemektedir.

⁶³ Batyah, "What's love got to do with it?: Unions with Men as "Master"[אדני], baal[בעל] and male concubine[פלג] in The Hebrew Bible".

⁶⁴ Çık.21:8.

⁶⁵ Çık.21:8.

⁶⁶ Yasdıman, "Yahudi Dininde Ailenin Yeri", 256.

⁶⁷ Yas. 21:14, Çık. 21:17.

⁶⁸ Yar.31:15.

⁶⁹ Yoe.3:3.

⁷⁰ Ataşalan, *Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı*, 17.

⁷¹ Lev.15:20.

⁷² Mustafa Yiğitoğlu, "Yahudilikte Kadınların Regl Dönemi/ Niddah İle İlgili Hususlar", *Ekev Akademi Dergisi*, Özel Sayı (2019), 227.

⁷³ Yiğitoğlu, "Yahudilikte Kadınların Regl Dönemi", 229.

Bu uygulamanın sadece evli kadınlara mahsus olması, kadının manevi olarak arınması için yapılmadığını, aslolanın bu arınma ile cinsel yasakları kalkan kadınların cinsel temasa girdikleri kocalarını temizlik ve kutsallık açısından korumayı amaçladığını göstermektedir.⁷⁴

Yahudi bir kadının asli görevi kocasına bir çocuk dünyaya getirmektir. Evlilik sırasında dünyaya gelen çocukların cinsiyetine göre hem anne hem de dünyaya getirdiği çocuk ayrımcılığa uğramaktadır. Doğum sonrası annenin murdar sayıldığı süreyi, dünyaya getirdiği çocuğun cinsiyetinin belirliyor olması, kadınların maruz kaldığı bu ötekileştirmenin doğumla başladığını göstermektedir. Bu durum Tevrat'ta şöyle geçmektedir:

Bir kadın gebe kalır ve erkek çocuk doğursa, o zaman yedi gün murdar olacaktır; adet murdarlığı günlerinde olduğu gibi murdar olacaktır. Ve otuz üç gün kendi tathiri kanında kalacak ve tathiri günleri doluncaya kadar mukaddes hiçbir şeye dokunmayacak ve makdise giremeyecek. Fakat kız çocuk doğursa, o zaman adetinde olduğu gibi iki hafta murdar olacaktır. Ve altmış altı gün mukaddes hiçbir şeye dokunmayacak ve makdise giremeyecek.⁷⁵

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere kadının kız çocuk dünyaya getirmesi ile erkek çocuk dünyaya getirmesi arasında, kadının ibadetten ve kutsal her şeyden menedilme süresinin iki katı fark olduğu görülmektedir. Bu da açık bir şekilde kız çocuk dünyaya getirmenin dinen kirli sayılma süresinin iki katına çıkmasıyla, ibadetlerden menedilerek kadının tabiri caizse cezalandırıldığını göstermektedir. Aynı minvalde, aile üyelerinden kız çocukları ile ailenin erkek çocukları arasında da bariz farklılıklar bulunmaktadır. Kocanın adının devam edebilmesi için erkek çocuk sahibi olması şarttır. Oğul sahibi olmayan erkek, adının silinmesinden endişe duymaktayken; kadın, kocasına oğul veremediği için kocası tarafından terk edilmek, toplum nazarında ilahi kusurlu veya lanetli olarak anılmaktan imtina etmektedir.⁷⁶ Yeni doğan çocuğun cinsiyetine göre yaşanan duygusal farklılıklar ayrıca dikkat çekmektedir. Erkek çocukları dünyaya geldiğinde sevinç ve gururla karşılanırken, kız çocukları derin bir üzüntüye neden olmaktadır. Bu gibi nedenler dolayısıyla kız ve erkek çocuk arasında yapılan ayrımcılık henüz dünyaya gelir gelmez kendini göstermektedir.

Dünyaya gelen erkek çocuğu şerefine "Şalom Zahor" adı verilen bir tören yapılmaktadır. Bu tören çocuğun dünyaya gelişinin sekizinci günü düzenlenmektedir. Çocuğun ilk dinsel töreni olarak kabul edilen bu uygulama, Yahudi toplumunun bir parçası olduğunun ispatı niteliğindedir. Bu tören, çocuğun sünnet (brit mila) öncesi bir hazırlık töreni olup büyük sevinç içerisinde dualar okunur, çocuğun odası süslenir,

⁷⁴ Yiğitoğlu, "Yahudilikte Kadınların Regl Dönemi", 227.

⁷⁵ Lev.12:1-5.

⁷⁶ Ataşalan, Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı, 31.

Şabat mumları yakılarak kutlanmaktadır.⁷⁷ Buna karşılık yeni doğan kız çocuğu için böyle bir kutlama ya da sevinç gösterisi yapılmamaktadır.

Yahudi geleneğinde kadınların ailede ötekileştirilmeye maruz kaldıkları bir diğer konu da çocukların bakımı ve eğitimi gibi konularda karşımıza çıkmaktadır. Çocukların ahlaki ve dinsel eğitimleri, koşer kurallarına göre helal gıdalarla beslenmeleri, terbiyeleri ve her türlü bakımı ile ilgilenmek annenin sorumlulukları arasında yer almaktadır. Kadının ötekileştirilmesinde bir örnekte burada karşımıza çıkmaktadır. Çünkü annenin sorumluluğuna verilebilecek olan çocuk, yalnızca kız çocuğudur. Erkek çocuğunun eğitimi anneye bırakılmayacak kadar önemli olduğu için baba bu kutsal görevi bizzat kendisi yerine getirmektedir. Erkek çocuğuna baba tarafından Tevrat eğitimi verilirken; kız çocuğuna verilmesi yasaklanmaktadır.⁷⁸

Yahudi geleneğinde çocukların mükellef olma yaşı erkekler için on üç, kızlar için on ikidir. Erkek çocuklarının dine girişi coşkuyla kutlanmakta ve bar mitsva adı verilen bir tören yapılmaktadır. On üç yaşına ulaşan erkek çocuk, sabah tallit ve tefilin takarak artık mükellef olduğunu göstermektedir. Dinin emirlerinin muhatabı olan çocuk, artık bir birey olarak muamele görmektedir. Baba çocuğunun günahlarının sorumluluğundan kurtulduğu için Tanrı'ya şükretmektedir. Minyana dahil olan çocuk artık Şabat günü sinagogda düzenlenen törenlere katılabilmekte ve Sefer Tora okumalarında kürsüye dahil olabilmektedir. Buna karşılık kadınlar minyandan bile sayılmamaktadır. Erkek çocukları için 15.yüzyılda yapılmaya başlanan bu tören 19.yüzyılda "bat mitsva" adıyla kız çocukları için ancak uygulanmaya başlamış fakat bar mitsva kadar coşkuyla kutlanmamaktadır.⁷⁹

2. Evliliğin Sonlanması Durumunda Kadının Statüsü

Yahudi geleneğinde evlilik kutsal bir görev; aynı zamanda mitsva⁸⁰ (מצווה) olarak kabul edilmektedir.⁸¹ Bu nedenle bu kutsiyetin bozulması anlamına gelen boşanma hoş karşılanan bir uygulama olmamasına rağmen, belli durumlarda izin verilmektedir. Erkeğin inisiyatifinde bulunan bir kararla başlayan evlilik, yine erkeğin kararıyla son bulmaktadır.⁸² Boşanmak isteyen erkek, karısının rızasını almak zorunda değildir. Hatta herhangi bir sebep dahi sunması beklenmemektedir. "Eğer bir adam evlendiği kadında yakışsız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi

⁷⁷ Mehmet Cansever, *Eski Ahit'te ve Yeni Ahit'te Çocuk* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020) 49.

⁷⁸ Alaskova, *İlahi Dinlerde Kadının Statüsü*, 13.

⁷⁹ Yasin Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik* (İstanbul: Milet Nihal Yayınları, 2021), 257-258.

⁸⁰ Mitsva(çoğulu mitsvot):Yahudilikteki 613 dini buyruk.

⁸¹ Meral, *Yahudilik*, 258.

⁸² Elif Eraslan Yiğit, *Dinlerin Toplumdaki Kadın Algısı Üzerine Etkileri* (Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 37.

yazıp ona verir ve onu evinden kovarsa..."⁸³ ifadesinde geçen "yakışksız şey" fazlasıyla muğlak bir ifadedir. Bu ifadenin çok farklı anlamlar içerdiği açıktır. Bu konu hakkında Talmud'da şöyle bahsedilmektedir; "Shammai ekolü; zina suçu haricinde bir erkeğin kadını boşayamayacağı görüşünderken, Hillel ekolü sadece bir tabağı kırmaktan dolayı bile boşayabilir demektedir. Rabbi Akiba (ö.135) ise başka bir kadını ondan daha güzel bulduğu için bile boşayabileceğini söyler."⁸⁴

Yukarıda bahsettiğimiz gibi erkek için boşanma eylemi bir hayli kolayken, kadınlar için durum tam aksidir. Erkeğin kadında hoşlanmadığı bir şey gördüğünde boşanması mümkünken, kadının ciddi sebepleri olsa bile böyle bir hakkı bulunmamaktadır. Kadın, resmi kurumlara boşanma talebinde bulunup resmen boşansa bile, bu hüküm dinen bağlayıcı kabul edilmemektedir. Kadının dinen boşanmış sayılabilmesi için, erkekten get belgesini alması gerekmektedir. Bu konu hakkında Tevrat'ın Yasanın Tekrarı bölümünde şöyle geçmektedir;

Bir adam bir kadın alıp onunla evlendiği zaman vaki olacak ki, onda utanılacak bir şey bulduğu için, kadın onun gözünde lütuf bulmazsa, onun için boş kağıdını yazacak ve onun eline verecek ve onu evinden gönderecektir. Ve evinden ayrıldıktan sonra kadın gidip başka bir erkeğin karısı olabilir. Ve sonraki adam da ondan nefret ederse ve onun için boş kağıdını yazarsa ve onun eline verip onu evinden gönderirse; yahut onu kendisine karı olarak almış olan sonraki adam ölürse; onu göndermiş olan evvelki kocası, kadın murdar edildikten sonra onu kendisine karı olarak tekrar alamaz; çünkü Rabbin önünde bu mekruh bir şeydir ve Rabbin sana miras olarak vermekte olduğu memlekete suç işlettirmeyeceksin.⁸⁵

Yukarıda yer alan ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Yahudi hukukunda boşanmanın gerçekleşebilmesi için erkek tarafından "get" adı verilen belgenin verilmesi gerekmektedir. Get belgesi, Yahudi dini mahkemesi olan bet-din yani Yahudi hukukunda uzman üç, kimi otoritelere göre ise sadece bir kişi ile iki kâtip ve iki şahit huzurunda yazılmaktadır.⁸⁶ Bet-din'in boşanmanın dinen de kabul edilebilmesi için kocanın adına get belgesini düzenleme hakkı yoktur. Kadının dinen boşanmış sayılabilmesi için, kocanın get belgesini kendisinin vermesi gerekmektedir. Bu durumda en büyük mağduriyeti kocası kaybolmuş veya fiili anlamda ortada bir evliliği kalmamış durumda olan kadınlar yaşamaktadır. Bu durumda kalan kadınlar, dinen boşanmış sayılmadıkları için, başka bir erkekle evlenmeleri mümkün olmamaktadır.⁸⁷ İsrarla "get" belgesini vermek istemeyen erkekler nedeniyle birçok kadın resmi olarak boşanmış olsalar da dinen evli kabul edilmektedir. Böyle bir durumda olan kadın

⁸³ Yas.24:1-2.

⁸⁴ Mişna Gittin. 9:10.

⁸⁵ Yas.24:1-4.

⁸⁶ Ullah, Yahudi Hukukunda Boşanma, 21.

⁸⁷ Eraslan Yiğit, *Dinlerin Toplumdaki Kadın Algısı Üzerine Etkileri*, 38.

İbranice aguna⁸⁸ (עגונה)⁸⁹ durumuna düşmüş sayılmaktadır.⁹⁰ Aguna sorunu, ortada bir evlilik kalmamasına rağmen, erkeğin sırf kadını cezalandırmak için get belgesini vermemekte ısrarcı olmasından kaynaklanmaktadır. Burada boşanmanın gerçekleşebilmesi için, erkeğin get belgesini kendi hür iradesi ve gönül rızası ile vermemesi durumunda kadının elinde kocasına karşı yapabileceği pek bir şey bulunmamaktadır.⁹¹

Yukarıda alıntı yaptığımız pasajda bir konu daha dikkatimizi çekmektedir. Bir erkek karısını boşadıktan sonra, o kadın başka bir adamla evlenip ondan da boşansa bile eski eşi ile yeniden evlenmesi yasaklanmıştır. Burada yeniden eski eş ile evliliğin yapılamamasında kadının artık murdar olması sebep olarak gösterilmiştir. Aynı durumda olan erkek için ise böyle bir durumdan hiç söz edilmemektedir.

Yahudi hukukunda sadece iki şartta erkeğin boşama hakkı elinden alınmaktadır. Birincisi erkeğin karısını bakire olmamakla suçlayıp, bu suçlamanın iftira olduğu ve kızın bakire olduğu ispatlanması halinde, diğeri ise erkeğin bekar bir kadınla zorla birlikte olması durumundadır. Bu konu hakkında Tevrat'ta şöyle bahsedilmektedir;

Eğer bir adam, kız olan nişanlanmamış genç bir kadın bulursa ve onu tutup onunla yatarsa ve onlar bulunurlarsa, o zaman onunla yatmış olan adam genç kadının babasına elli şekel gümüş verecektir ve kadın onun karısı olacaktır, çünkü onu alçaltmıştır; bütün ömrünce onu boşamayacaktır.⁹²

Yukarıda geçen pasajdan da anlaşılacağı üzere, bir erkek bakire ve nişanlanmamış bir kıza tecavüz ettiği durumda, onunla evlenerek, ömrü boyunca boşama hakkını kaybetmektedir. Burada dikkatleri çeken en önemli ifade bakire kıza tecavüz edilmesi konusudur. Tecavüze uğrayan kadının bakire olup olmaması durumu belirleyen en önemli unsur olarak görülmektedir. Yani burada işlenen suç ya da günahın yapılan eylem olmadığı açıktır. Şayet öyle olsa idi, kadının bakire olup olmamasından bahsedilmesine gerek kalmaz ve bu suçu işleyen müteceviz erkek, tecavüz mağduru kadınla evlendirilerek ödüllendirilmezdi. Burada kızın babasına diyet ödenmesi de, suçun kıza karşı değil de babaya karşı işlenmiş olduğu sonucuna varılmasına neden olmaktadır.

Evlilik boşanma dışında kocanın ölümü ile de son bulmaktadır. Bu durumda olan kadınlar için levirat⁹³ (לְבִירָתָם) uygulaması gündeme gelmektedir.⁹⁴ Yahudi inancı içerisinde en çok tartışılan ve günümüzde de bu tartışmaların devam ettiği en önemli

⁸⁸ Aguna, İbranice zincirlenmiş anlamına gelmektedir.

⁸⁹ Ullah, *Yahudi Hukukunda Boşanma*, 1.

⁹⁰ Börklü, *Yahudilikle Evlilik ve Çocuk Algısı*, 28.

⁹¹ Ullah, *Yahudi Hukukunda Boşanma*, 28.

⁹² Yas.22:28-29.

⁹³ Levirat: Yahudi geleneğinde erkek çocuğu olmadan ölen erkeğin soyunun devam etmesi için, dul kalan karısının kardeşlerinden biri ile evlenmesi uygulamasıdır.

⁹⁴ Ataşalan, *Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı*, 27.

konulardan biri olmuştur. Yahudi tarihinde bu evlilik şeklinin ne zaman ve nasıl başladığı tartışma konusu olmakla birlikte, ilk örneği Tevrat'ta Yahuda'nın gelini Tamar'ın evliliği olarak görülmektedir. Yahudi tarihinin ilk dönemlerinde var olan bu geleneğin her ne kadar çevre kültürlerin etkisi ile Yahudiliğe girmiş olduğu düşünülse de Tevrat'ta bağlayıcı hükümlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu evliliğin ölen kocanın soyunu devam ettirmek ve adını yaşatmak için yapıldığı inancı ise Tanah'a dayanmaktadır.⁹⁵

Yahudi inancında levirat evliliğin yapılmasında, kocanın erkek çocuğu olmadan ölmesi temel şarttır. Ölen adamın doğan bir erkek çocuğu varsa, dul karısının levirat evlilik yapması dinen yasaktır. Erkek evlat sahibi olmadan dul kalan yengesiyile evlenmek kayınbiraderin görevi olup aynı zamanda dini bir emirdir. Herhangi bir mazereti olmadan bu görevi yerine getirmek istemeyen kayınbiraderin, toplum tarafından aşağılanması gerektiği Tevrat'ın emirleri arasında yer almaktadır.⁹⁶

Ölen erkek kardeşin adını devam ettirmek amacıyla yapılan levirat evlilik, normal evliliklerde bulunan şartları taşımadığı için diğer evliliklerden tamamen farklıdır. Hatta gerçek bir evlilik dahi sayılmamaktadır. Normal evlilikler için yapılan dini ya da hukuki herhangi bir işlem yapılmadığı için bazı kaynaklarda "hayalet evlilik" olarak bahsedilmektedir. Erkek çocuğu olmadan dul kalan kadın, doğrudan kayınbiraderinin eşi hükmündedir. Aslında levirat, yeni bir nikah değil ölen kocanın erkek çocuk sahibi olarak soyunu ve adını devam ettirebilmesi için yarım kalan bir evliliğin tamamlanması olarak kabul edilmektedir.

Yukarıda Tanah'ta da ifade edildiği gibi bu evlilik dul eş ve kayınbirader için bir zorunluluktur. Kayınbiraderin reddetmesi durumunda Yahudi geleneği içerisinde hukuki ve dinsel bir seremoni olan "halitsa" (חליצה) ikinci bir seçenek olarak sunulmaktadır. Halitsa, get benzeri bir çeşit belgedir. Kadının özgür bir şekilde başka biriyle evlenmesine onay verildiğini göstermektedir. Nasıl ki get belgesi verilmeyen bir kadının başka birisiyle evlenmesi dinen mümkün değilse; halitsa yapılmadan da evlenmesi mümkün değildir.

Ölen adamın birden fazla eşi varsa; eşlerinden birinin levirat evliliği yapması yeterli olup, levirat evliliği yapan dışındaki tüm eşleri özgür kalarak istedikleri kişi ile evlenme hakkını elde etmektedir. Yine ölen adamın birden çok erkek kardeşi varsa levirat evliliği yapma şartı Mişna'da bahsedildiği üzere en büyük erkek kardeşin görevidir. Şayet başka bir kardeş erken davranıp levirat evliliğini yaparsa da, bu evlilik geçerli sayılmaktadır.⁹⁷ Tevrat'ın Yasanın Tekrarı bölümünde ise ölen kocanın erkek kardeşi bulunmaması durumunda kadının, yakın akrabadan bir adamla evlendirilmesi ya da halitsa yapılarak özgür kalıp, aile dışından başka bir adamla evlenmesine izin

⁹⁵ Börklü, *Yahudilikle Evlilik ve Çocuk Algısı*, 39.

⁹⁶ *Tes. 25:7-10; Krş. Rut. 4:5-10.*

⁹⁷ *Mişna. Yevamot 2:8.*

verilmektedir.⁹⁸ Halitsa uygulaması Tevrat'ın Yasanın Tekrarı bölümünde şöyle bahsedilmektedir;

Birlikte oturan kardeşlerden biri oğlu olmadan vefat ederse, ölenin dul eşi aile dışından biriyle evlenmemeli. Ölenin kardeşi dul kalan kadına gidecek. Onu kendine karı olarak alacak, ona kayınbiraderlik görevini yapacak. Ama adam kardeşinin dul karısıyla evlenmek istemiyorsa, dul kadın kent kapısında görev yapan ileri gelenlere gidip şöyle diyecek: "Kayınbiraderim İsrail'de kardeşinin adını yaşatmayı kabul etmiyor. Bana kayınbiraderlik görevini yapmak istemiyor." Kentin ileri gelenleri adamı çağırıp onunla konuşacaklar. Eğer adam, "Onunla evlenmek istemiyorum" diye üstelirse, kardeşinin dul karısı ileri gelenlerin önünde adamın yanına gidecek, onun ayağındaki çarığı çıkaracak, yüzüne tükürecek ve "Kardeşine soy yetiştirmek istemeyen adama böyle yapılır" diyecek. Adamın soyu İsrail'de "Çarığı çıkarılanın soyu" diye bilinecek.⁹⁹

Tevrat'ta geçen bu ifadelerden levirat evliliğinin amacının ölen kocanın soyunun devamı için yapıldığının yanı sıra dul kalan kadın ve kayınbirader için de bir zorunluluk olduğu anlaşılmaktadır. Bu evliliği yalnızca kayınbiraderin reddedebileceği ve bu durumda yapılması gereken halitsa töreninin nasıl uygulanacağı detaylıca anlatılmaktadır. Tevrat'ta geçen bu ifadeler kadını açısından bakıldığında dikkatleri çeken en önemli şey kadının, bu konuda hiçbir söz hakkının olmadığı gerçeğidir. Öyle ki halitsa uygulaması bile yine erkek için ikinci bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının tercih şansı bulunmamakla beraber, karar yetkisi erkeğin iradesine bırakılmaktadır. Bu durumda kayınbiraderin kararı, tabiri caizse kadının kaderini belirlemektedir. Boşanmak istemeyen erkeğin get belgesi vermediğinde kadının aguna durumuna düşmesi gibi; kayınbiraderin halitsa vermemesi durumunda da kadın aguna durumuna düşmektedir. Böyle bir durumda kadının durumu, kocası kaybolmuş kadınların durumu ile aynı kabul edilmektedir. Her iki durumda kalan kadın da süresiz bir şekilde kocalarına bağlıdır.¹⁰⁰ Kadın bu durumda dinen evli kabul edilip, gerçek bir evlilik hayatı yaşamayarak ömür boyu dul kalmaya mecbur bırakılmaktadır. Elbette bir kadın için dul olarak hayatına devam etmeyi istemek bir tercih de olabilir. Fakat bu durumun bir tercih olmadığı çok açıktır. Kayınbiradere tanınan bu hak, kadını kalan ömrü boyunca yalnızlığa mahkûm etmek anlamına gelmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, kadınlar get belgesi alamadıkları kocaları sebebiyle aguna durumuna düşmektedir. Kadının aguna durumunda yapacağı evlilikten doğacak çocukların mamzer¹⁰¹ olarak kabul edilmesi, ciddi bir baskıya neden olmaktadır. Zira

⁹⁸ Yas.25; Rut.3-4.

⁹⁹ Yas.25:7-10; Krş. Rut.4:5-10.

¹⁰⁰ Ali Osman Kurt, "Yahudilikte Levirat Evlilik", International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 11/17 (2016), 252.

¹⁰¹ Mamzer, Yahudi hukukunda evlilik dışı ya da yasak olan evliliklerden dünyaya gelen çocuklar mamzer olarak tanımlanmaktadır. Aguna durumunda olan bir kadın şayet dinen boşanmadan başka birisiyle

yapacakları evlilik sadece kendilerini değil, o evlilikten doğacak çocukların da kaderlerini belirlemektedir.

Bir çocuğun mamzer olması, Yasanın Tekrarı'nda geçen "Mamzer, Rabb'in topluluğuna girmeyecektir. Onuncu kuşakta bile olsa onun soyundan gelenler Rabb'in topluluğuna girmeyecektir."¹⁰² ifadesinden de anlaşılacağı gibi Tanrı'nın topluluğuna giremeyecektir. Hatta sadece mamzer olan kişi değil kendisinden gelen soyunun da men edileceği haber verilmektedir.¹⁰³ Burada geçen onuncu kuşak ifadesi ile Rabbinik otoriteler sonsuza kadar anlamı taşıdığını savunmuşlardır.¹⁰⁴ Mamzerlerin ancak kendisi gibi mamzer ya da Yahudiliğe sonradan girmiş kimselerle evlenmelerine izin verilmiştir. Böylece toplumsal anlamda ciddi bir ötekileştirilmeye maruz kalmaktadırlar.

Kadının mağdur edildiği bir diğer konu da miras meselesidir. Yahudi geleneğinde kocanın ölmesi durumunda kadın, çocukları yoksa kocasına varis olamamaktadır. Geçimini sağlamak için kocasına varis olan erkek akrabalarının merhametine bırakılmaktadır. Kadın dul kaldığı sürece ölen kocasının mirasından sağlık ve yiyecek ihtiyaçlarını giderebilmektedir.¹⁰⁵ Bu merhametin bir gereği olarak maddi yardımların yanında, kadının kocasının adını devam ettirebilmesi için levirat geleneği uygulanmaktadır. Yani kocanın ölmesi durumunda karısı ona mirasçı olamadığı gibi, mirasın bir parçası olarak miras malı kabul edilmektedir. Bu uygulama ile kadının özgür bir birey olarak kabul edilmek yerine kocanın mülkü olarak değerlendirildiği görülmektedir. Kadının ölmesi durumunda ise koca, çocuklarından önce karısının malına mirasçı olabilmektedir. Bu da Yahudi geleneğinde kadınların miras konusunda ne denli bir ayrımcılığa maruz kaldığını açıkça göstermektedir.

Yahudi geleneğinde kız çocukların mirasçı olması da yine erkek çocukların varlığına bağlıdır ve öncelik erkek çocuklarındır. Ölen babanın geride erkek çocukları kalmışsa miras onlar arasında bölüşülüp, kız çocuklara mirastan pay verilmemektedir. Şayet babanın geride bıraktığı bir oğlu yoksa kızlar ancak o zaman varis olabilmektedir.¹⁰⁶

---

evlilik gerçekleştirirse bu yasak evlilik olarak değerlendirilmektedir. Bu evlilikten doğan çocuklar da mamzer kabul edilmektedir.

¹⁰² Tes.23:3.

¹⁰³ Mahmut Salihoğlu, "Yahudi Hukukunda Mamzer", Ekev Akademi Dergisi 15/47 (Bahar 2011), 270.

¹⁰⁴ Salihoğlu, "Yahudi Hukukunda Mamzer", 272.

¹⁰⁵ İçten, "Ketuba ve Aile İçi Sorumluluklar", 248.

¹⁰⁶ Şerif Abdülazim Muhammed, "İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilikte Kadın", *Misbah Dergisi* 4/10 (İlkbahar 2015), 217.

Sonuç

Tarih boyunca en çok tartışılmış ve hala tartışılmaya devam eden konuların başında kadın konusu gelmektedir. Kadınların ikinci sınıf insan muamelesi gördükleri, ötekileştirildikleri ve hatta yok sayıldıklarını söyleyebiliriz. Bunun altında biyolojik, kültürel ya da dinsel birçok sebep bulunmaktadır.

Dinlerin kadına bakışı ve kadını konumlandırışı konusunda Yahudi geleneğini incelediğimizde, kadının ötekileştirilmesi konusunda çokça somut örnek barındırdığını tespit etmiş bulunmaktayız. Kız çocuklarının doğumu sonrasında ailenin yaşadığı utanç ve üzüntü; kadınların daha doğar doğmaz bu ötekileştirilmeye maruz kaldığını gösteren örneklerden bir kısmıdır. Aile hayatı içerisinde eş seçimi gibi önemli bir kararda söz hakkı verilmiyor olması da kadının kararlarının yok sayıldığını göstermektedir. Yine kız çocuk dünyaya getiren bir annenin, erkek çocuk dünyaya getiren bir anneye göre iki katı süre murdar sayılması da kız çocuk dünyaya getirmenin bir bedeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının, erkek çocuk dünyaya getirmeden kocasının vefat etmesi sonrasında kayınbiraderi ile evlenmesi uygulaması ya da tecavüze uğradığı takdirde, müteceviz ile evlenmesi kadının dinen bazı evliliklere zorlandığını göstermektedir. Kadının evlilik kurumu içerisinde kocanın mülkü olarak kabul edilmesi, kocasına itaat ve ona oğul vermekle sorumlu tutulması kadının varoluş amacını göstermektedir.

Kadınlar evlenme kararını alamadığı gibi evliliği bitirme kararını alma hakkına da sahip değildir. Bunun aksine kocanın istediği zaman gerekçe göstermeden karısını boşama hakkına sahip olması kadınların ne denli bir ayrımcılığa maruz kaldığını açıkça gözler önüne sermektedir. Buna karşın kadın geçerli sebepleri olmasına rağmen dinen boşanabilmesi için kocasından alacağı get belgesine mecbur bırakılmaktadır. Bu zorunluluğu bilen bazı erkekler, durumu kullanarak eşlerini zor durumda bırakmak için get belgesini vermeyerek kadınları aguna durumuna düşürmektedir. Aguna durumunda olan kadının yeniden evlenmesi mümkün olmamaktadır. Böyle bir durumda kadının yaşadığı birliktelik zina sayılmakla birlikte doğacak çocuklar da mamzer kabul edilmektedir. Bu durum kadınlar üzerinde ciddi baskıya neden olmakla birlikte hayatlarını nasıl yaşayacakları konusunda karar alma hakkına sahip olmadıklarını göstermektedir.

Çalışmada Yahudi geleneğinde kadının ailedeki statüsü, kadının ötekileştirildiği örnekler ele alınarak yapılmış olup, kadının aile içerisinde birçok statüde ötekileştirilmeye maruz kaldığı anlaşılmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalar için, aynı minvalde sosyal, kültürel, eğitim veya dini alanda kadının ötekileştirilmesi konulu çalışmaların yapılmasının kadınlar adına farkındalık oluşturması bakımından önem arz etmektedir.

***

Kaynakça

- Alaskova, Pari. İlahi Dinlerde Kadının Statüsü. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Ataşalan, Zeynel Abidin. Tevrat, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Aile Kavramı. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- BatYah, Tamar Yael. "What's love got to do with it?: Unions with Men as "Master"[יְדִי], baal[בַּעַל] and male concubine[פְּלִגִּי] in The Hebrew Bible". Academia. Erişim 12 Eylül 2024. https://www.academia.edu/43802520/Whats_love_got_to_do_with_it_Men_as_Master_%D7%90%D7%93%D7%A0%D7%99_Baal_%D7%91%D7%A2%D7%9C_and_Concubine_%D7%A4%D7%9C%D7%92%D7%A9%D7%99%D7%94%D7%9D_in_The_Hebrew_Bible
- Bindik, Sabuha. "Farklı Kültür, İnanç ve Zamanlarda Kadının Ailedeki Yeri ve Önemi". Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies 12/7 (2021), 22-29.
- Börklü, Merve. Yahudilikte Evlilik ve Çocuk Algısı: Değişim ve Dönüşüm. Şırnak: Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Cansever, Mehmet. Eski Ahit'te ve Yeni Ahit'te Çocuk. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Eraslan Yiğit, Elif. Dinlerin Toplumdaki Kadın Algısı Üzerine Etkileri. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Gürkan, Salime Leyla. Yahudilik. Ankara: İsam Yayıncılık, 8. Basım, 2020.
- Hiçyılmaz, Muhammed İsmail - Eşmeli, İsmet. "Yahudiliğin Erkek Egemen Anlayışı", Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7/1 (2020), 72-87.
- İçten, Erdiñ. "Ketuba ve Aile İçi Sorumluluklar", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 29/1 (Haziran 2020), 229-255.
- İçten, Erdiñ. "Yahudilikte Ketuba", Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 4/1 (2018), 13-37.
- Kaval, Musa. "İlahi Dinlerde Kadının Kıymet Problemi". Akademik Bakış Dergisi, 55 (Mayıs-Haziran 2016), 306- 324.
- Kitab-ı Mukaddes. Erişim 05 Eylül 2024. <https://kutsalkitap.info.tr>
- Kurt, Ali Osman. "Yahudilikte Levirat Evlilik: Geleneğin Tutsak Ettiği Kadınlar". International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic 11/17 (2016), 245-266.
- Meral, Yasin. Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik. İstanbul: Milet Nihal Yayınları, 1. Basım, 2021.
- Muhammed, Şerif Abdülazim. "İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilikte Kadın". Misbah Dergisi 4/10 (İlkbahar 2015), 195-228.
- Salihoglu, Mahmut. "Yahudi Hukukunda Mamzer". Ekev Akademi Dergisi 15/47 (Bahar 2011), 269-275.
- Saylam, Ayşenur. Kadın Erkek Eşitliği Problemi ve Bunun Fikhi Düşünceye Yansıması. İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Şeker, Cihat. "Yahudilikte Evlilik ve Cinsellik Anlayışı/Ahlakı", İlahiyat Tetkikleri Dergisi 2/44 (2015), 247-271.
- Talmud. Erişim 5 Eylül 2024. <https://eleven.co.il/talmud-%20rabbis/>
- Ullah, Neamat. Yahudi Hukukunda Boşanma ve Aguna Problemi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

- Ünal, Asife. "Yahudi Düğün Gelenekleri", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 5/2 (2016), 225-241.
- Ünal, Asife. "Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi". Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 17/2 (2017), 103-115.
- Yalman, Sevde. "Tevrat'a Göre İnsan Hayatı ve Onurunun Kutsallığı", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 5/2 (2016), 338-354.
- Yasdıman, Hakkı Şah. "Yahudi Dininde Ailenin Yeri". Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi 13/14 (2001), 241-266.
- Yiğitoğlu, Mustafa. "Yahudilikte Kadınların Regl Dönemi/ Niddah İle İlgili Hususlar". Ekev Akademi Dergisi, Özel Sayı (2019), 225-232.